

УДК 658.1

*А. М. Штангрет**Українська академія друкарства***ВАЖЛИВІСТЬ І ПЕРЕДУМОВИ ПРОВЕДЕННЯ
РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ВИДАВНИЧО-
ПОЛІГРАФІЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ**

Розглядаються передумови проведення реструктуризації підприємств видавничо-поліграфічної галузі України.

The necessity of conducting of restructuring of enterprises the publisher-polygraphy of industry of Ukraine is examined.

Термін «реструктуризація» у вітчизняній практиці використовується досить часто і трактується неоднозначно. Іноді під ним розуміють простий поділ великого підприємства на складові структурні підрозділи, тобто подрібнення його структури і створення декількох автономних суб'єктів господарювання. У ширшому розумінні реструктуризація — це комплекс реорганізаційних заходів, спрямованих на створення передумов виходу підприємства з кризового стану і забезпечення подальшого його розвитку. Аналіз літературних джерел дозволив зробити висновок, що подібне трактування терміну «реструктуризація» є неповним й однобічним. Зарубіжний досвід свідчить, що для підвищення своєї прибутковості в майбутньому компанії часто проводять «попереджувальну» реструктуризацію для зміцнення свого фінансового становища. Різноманіття в трактуванні зазначеного поняття та певні негативні тенденції щодо прибутковості господарської діяльності вітчизняних підприємств спонукали до детального розгляду реструктуризації та її ролі в економічних умовах України.

Серед зарубіжних учених процеси реструктуризації досліджували Дж. Монтгомері, С. Москвін, Л. Водачек, М. Аістова, П. Баренбойм, Б. Мільнер та ін. У їхніх працях розглядаються, характеризуються та науково обґрунтовуються реструктуризаційні процеси, що здійснювалися в різних економічних системах.

Вагомий внесок у дослідження процесу реструктуризації підприємницьких структур зробили вітчизняні вчені О. Паровий, Л. Кальніченко, О. Мендрул, С. Ничипорчук, Л. Лігоненко, Т. Мізерна, В. Заболотний, О. Котик, Л. Батенко. У працях вітчизняних науковців достатньо глибоко досліджуються необхідність, причини та завдання реструктуризації підприємств в умовах перехідної економіки, визначаються її форми й види, наводиться перелік типових процедур. Разом з тим поза увагою залишаються проблеми проведення реструктуризації підприємств окремих галузей, урахування специфіки їх господарської діяльності.

Метою нашої статті є розкриття сутності та характеристика ключових параметрів реструктуризації підприємств видавничо-поліграфічної галузі.

В умовах адаптації до функціонування в ринкових умовах у промисловості й в інших галузях виробничої сфери одним із головних напрямів програми реформування діяльності підприємств та управління виробничою діяльністю є реструктуризація. В країнах з розвинутою економікою реструктуризація є при-

родним і, по суті, перманентним процесом. Питання щодо реструктуризації постає тоді, коли спостерігаються зниження ефективності діяльності компанії, зміна економічного оточення, погіршення технологічного розвитку і загострення конкуренції [1].

Для економічної науки постсоціалістичних країн процес реструктуризації — відносно новий об'єкт дослідження, однак усе більше авторів висловлюють свої погляди з приводу певного питання (табл. 1).

Т а б л и ц я 1

Трактування сутності реструктуризації

Автор	Характеристика
Москвін С. [7]	Будь-яка зміна стратегічного спрямування підприємства
Водачек Л. [2]	Комплексні та взаємозв'язані зміни структури, що забезпечують функціонування підприємства в цілому
Паровий О. [9]	Підвищення продуктивності праці та конкурентоспроможності підприємств з метою поліпшення ефективності виробництва та раціонального розподілу ресурсів
Коноков Д., Рожков К. [5]	Структурна перебудова для забезпечення ефективного розподілу і використання всіх ресурсів підприємства (матеріальних, фінансових, трудових, землі, технології), що полягає в створенні комплексу бізнес-одиниць на основі розподілу, об'єднання, ліквідації (передавання) діючих та організації нових структурних підрозділів, приєднання до підприємства інших підприємств, придбання вагової частки в статутному капіталі або акцій сторонніх організацій
Кальніченко Л., Мендрул О. [4]	Перебудова підприємства, спрямована на підвищення його конкурентоспроможності
Мілер Б., Ничипорчук С. [6, 8]	Найповніша адаптація до нових умов господарювання

Узагальнюючи подані визначення, можна стверджувати, що реструктуризація вітчизняних підприємств повинна бути спрямована на: подолання перших ознак кризового стану; ефективний розподіл і використання всіх наявних ресурсів; поліпшення ефективності виробництва; удосконалення системи збуту продукції та управління підприємством загалом; підвищення конкурентоспроможності продукції; покращення організаційної структури; зростання продуктивності праці; відновлення рентабельності та прибутковості фінансово-господарської діяльності.

Дослідження господарської діяльності вітчизняних підприємств видавничо-поліграфічної галузі дозволило визначити сукупність зовнішніх і внутрішніх причин необхідності проведення реструктуризації. Серед зовнішніх причин найвагомішими є:

новітні технології оброблення та передавання інформації;
 удосконалення технології виготовлення друкованої продукції;
 збільшення попиту на якісну друковану продукцію;
 розширення асортименту продукції;
 зростання конкуренції на зовнішньому та внутрішньому ринках;
 Внутрішні причини проведення реструктуризаційних заходів можна узагальнити наступним чином:

незадовільний рівень загального менеджменту;
 неконкурентоздатність продукції;
 неефективне управління витратами;
 значний моральний і фізичний знос поліграфічного устаткування;
 недосконалість (інколи і відсутність) книготоргівельної системи.

Про необхідність проведення реструктуризації на більшості підприємств видавничо-поліграфічної галузі свідчать результати аналізу рівня збитковості їх фінансово-господарської діяльності (дані табл. 2 та рис. 1–5 отримані Б. Дурняком, О. Мельниковим та А. Штангретом в результаті роботи безпосередньо в Держкомстаті України).

Т а б л и ц я 2

Збиткові підприємства за видами економічної діяльності

Вид діяльності	Рік				
	2001	2002	2003	2004	2005
Обробна промисловість					
Загальна кількість підприємств	44583	47072	48740	49584	50487
у т.ч. кількість збиткових підприємств	22993	23415	24076	23366	17772
Процент збиткових підприємств	51,57	49,74	49,4	47,12	35,2
Сума збитків, млн. грн	4751,3	5620,2	6839,4	9533,3	5480,4
Видавнича справа					
Загальна кількість підприємств	2352	2440	2746	2854	2926
у т.ч. кількість збиткових підприємств	1002	963	1189	1236	1170
Процент збиткових підприємств	42,6	39,47	43,3	43,31	39,99
Сума збитків, млн. грн	62,6	80,9	113,9	131,9	97,5
Поліграфічна діяльність					
Загальна кількість підприємств	2366	2676	2793	2880	3027
у т.ч. кількість збиткових підприємств	980	1077	1217	1208	1083
Процент збиткових підприємств	41,42	40,25	43,57	41,94	35,78
Сума збитків, млн. грн	38,3	52,1	69,2	68,3	68,0

За одержаними даними, спостерігається одночасне збільшення рівня збитковості господарської діяльності підприємств обробної промисловості і в т.ч. видавничої справи (КВЕД 22.1) та поліграфічної діяльності (КВЕД 22.2). Вражаючою можна вважати частку збиткових підприємств: в обробній промисловості — 36–52%, у видавничій справі — 40–43%, поліграфічній діяльності — 36–44%. Занепокоєння викликають і результати розрахунку середньорічних темпів приросту

збитків: в обробній промисловості — 3,4% (за 2001–2004 рр. — 11,6%), у видавничій справі — 11,7 (за 2001–2004 рр. — 28,2%), поліграфічній діяльності — 15,0% (за 2001–2004 рр. — 21,3%). На зменшення середньорічних темпів приросту збитків позитивно вплинуло зниження рівня отриманих збитків у 2005 році.

Порівнянні величини отриманих сумарних обсягів чистого прибутку та збитку подано на рис. 1. Рівень чистого прибутку на порядок вищий за обсяг збитків, але його розмір надто мізерний, аби стати основним і необхідним джерелом зростання ринкової вартості самих підприємств.

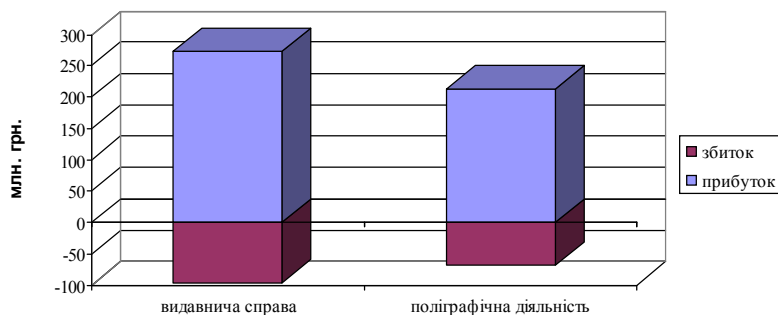

Рис. 1. Величина чистого прибутку та збитку (розрізнено) за видами діяльності у 2005 році

За даними рис. 2, найбільша частка збиткових підприємств у видавничій справі властива державній (37–61%) і комунальній (53–65%) формам власності.

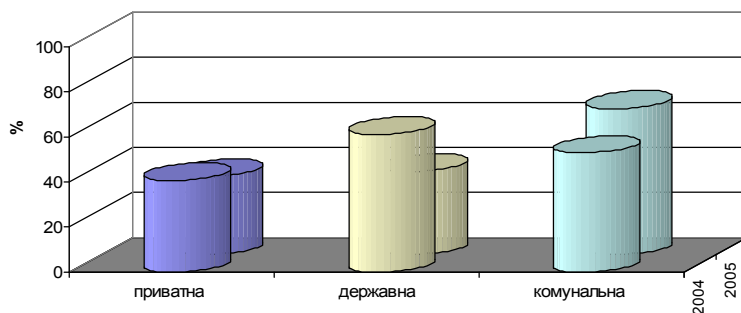

Рис. 2. Частка збиткових підприємств за формами власності (видавнича справа)

Схожі висновки можна зробити і щодо розрахованого середнього рівня збитків (рис. 3), який найвищий за КВЕД 22.1 у підприємств державної (2004 р. — 417,8 тис. грн, 2005 р. — 94,5 тис. грн) та приватної (2005 р. — 107,7 тис. грн) форм власності.

Серед підприємств, що здійснюють поліграфічну діяльність, найбільша частка збиткових (рис. 4) серед комунальних (45–60%) і державних (46–73%). Щодо середнього рівня збитків (рис. 5), то цей показник найбільший у державних підприємств (2004 р. — 266,6 тис. грн, 2005 р. — 252,9 тис. грн).

Безперечно, трактувати подані результати необхідно з урахуванням наступного:

по-перше, не викликає сумніву, що частина підприємницьких структур навмисно показує у фінансовій звітності збитки для уникнення оподаткування, що, на жаль, майже стало нормою для вітчизняної економіки;

по-друге, збитковість може бути тимчасовою і спричинена як прорахунками в управлінні підприємством, так і наслідком негативних змін в економіці (тоді вона притаманна лише певному періоду);

по-третє, збитковість, викликана низькою конкурентоздатністю, технічним і технологічним відставанням, залежністю від імпорту матеріалів та устаткування і т. ін., може спричинити банкрутство, і не одного підприємства, а всієї галузі.

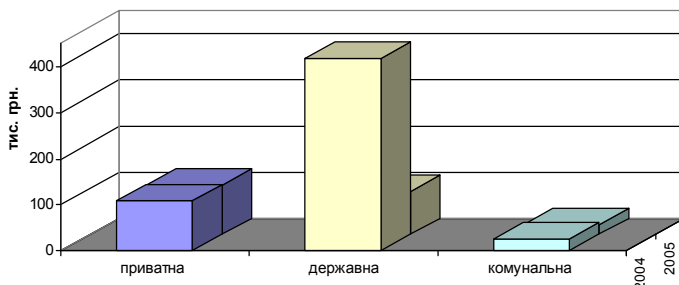

Рис. 3. Середній рівень збитків у розрахунку на одне підприємство (видавнича справа)

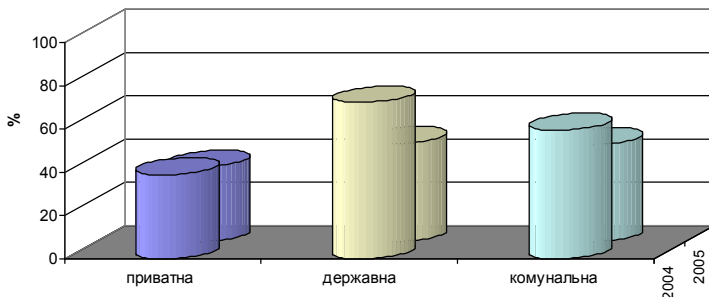

Рис. 4. Частка збиткових підприємств за формами власності (поліграфічна діяльність)

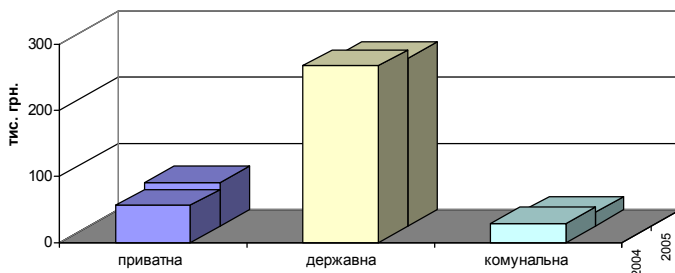

Рис. 5. Середній рівень збитків у розрахунку на одне підприємство (поліграфічна діяльність)

Виходячи із зазначеного, виникає нагальна потреба в проведенні на більшості вітчизняних підприємств видавничо-поліграфічної галузі реструктуризаційних заходів. Щодо реструктуризації, то типовим можна вважати наступний перелік послідовних дій:

1. Визначення мети та цілей реструктуризації.
2. Аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства за кілька попередніх років, дослідження зовнішнього середовища.
3. Обґрунтування стратегічних і тактичних цілей.
4. Формування програми реструктуризації.
5. Реалізація програми і контроль.
6. Оцінка результатів виконання програми реструктуризації та її коригування.

Слід зауважити, що існують певні особливості проведення зазначених заходів. Зокрема, реструктуризація видавництва і видавничих організацій пов'язана переважно зі змінами в організаційній структурі — об'єднання (або поділ) редакцій, створення нових підрозділів (власних поліграфічних підприємств, власної торговельної мережі тощо) [10]. Щодо поліграфічних підприємств, то пріоритетними, безперечно, є технологічне оновлення виробничого процесу, придбання новітніх зразків поліграфічних машин, використання у виробництві нових матеріалів і сировини, підвищення кваліфікації працівників. Однак універсальних схем оздоровлення й удосконалення підприємств навіть однієї галузі немає. Для кожного підприємства потрібна індивідуальна антикризова стратегія, тобто така реструктуризація, реалізація якої для даного підприємства в конкретному регіоні дала б змогу отримати максимально можливий економічний ефект.

Разом з нагальною потребою проведення реструктуризації на більшості підприємствах вітчизняної поліграфії вимагає вивчення та наукового обґрунтування ряд важливих питань: по-перше, необхідно розробити методологію управління реструктуризацією; по-друге, дослідити та узагальнити види, методи, результати реструктуризації в умовах певних підприємств; по-третє, розробити організаційно-економічний механізм реструктуризації підприємств поліграфії.

1. Анстова М. Д. Реструктуризація підприємств. М., 2002.
2. Водачек Л. Реструктуризація — вызов чешским підприємствам // Проблемы теории и практики управления. 1999. №1. С. 84.
3. Дурняк Б. В., Штангрет А. М., Мельников О. В. Видавничо-поліграфічна галузь України: стан, проблеми, тенденції: Статист.-графіч. огляд: Моногр. Львів: УАД, 2006.
4. Кальніченко Л., Мендрул О. Реструктуризація підприємств в умовах становлення ринкового середовища // Економіка України. 2001. №10. С. 27–33.
5. Коноков Д., Рожков К. Как выйти из кризиса крупным підприємствам // Проблемы теории и практики управления. 1998. №4. С. 88.
6. Мильнер Б. З. Теория организаций. М., 1998.
7. Москвін С. О. Реорганизация підприємства в контексті нового законопроекту «Про банкрутство» // WELCOME. 1998. №11–12. С. 4.
8. Ничипорчук С. Порівняльний аналіз методичних підходів до приватизації та реструктуризації аграрних підприємств // Економіка України. 1998. №12. С. 81.
9. Паровий О. Стан та перспективи реструктуризації в Україні // Реструктуризація з метою створення середніх підприємств. К., 2000.
10. Швайка Л. А. Розвиток і регулювання видавничого підприємництва: Моногр. Львів: УАД, 2005.